

Анотація

Афанасьєва М. В. Голосування виборців за кордоном як елемент виборчої інженерії. — Стаття.

У статті аналізується процедура голосування громадян за кордоном як елемент виборчої інженерії. Наводиться точка зору європейських організацій, згідно з якою право голосувати на території іноземної держави не є абсолютним і може бути обмежене. Робиться висновок, що організаційні особливості та формальні обмеження, які встановлюються законодавцем до організації та проведення голосування за межами країни, можуть здійснювати політико-правовий вплив на результат виборів, у тому числі з позиції політичної кон'юнктури.

Ключові слова: територіальна організація виборів, вибори за рубежом, голосування за кордоном, виборча інженерія, виборці.

Анотация

Афанасьева М. В. Голосование избирателей за границей как элемент избирательной инженерии. — Статья.

В статье анализируется процедура голосования граждан за рубежом как элемент избирательной инженерии. Приводится точка зрения европейских организаций, согласно которой право голосовать на территории иностранного государства не является абсолютным и может быть ограничено. Делается вывод, что организационные особенности и формальные ограничения, которые устанавливаются законодателем относительно организации и проведения голосования за пределами страны, могут осуществлять политико-правовое воздействие на результат выборов, в том числе с позиции политической конъюнктуры.

Ключевые слова: территориальная организация выборов, выборы за рубежом, голосование за границей, избирательная инженерия, избиратели.

Summary

Afanasyeva M. V. Voting abroad as part of the electoral engineering. — Article.

This article analyzes the voting procedure of nationals abroad as part of the electoral engineering. Is the view of European organizations, according to which the right to vote in a foreign country is not absolute and may be limited. It is concluded that the organizational characteristics and formal limitations which are set by the legislator on the organization and holding of voting outside the country can carry out political and legal impact on the outcome of the elections, including the positions of the political conjuncture.

Keywords: territorial organization of elections, elections abroad, out-of-country voting, electoral engineering, voters.

УДК 342.728(477):329

Т. В. Астахова

ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ В СИСТЕМІ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Конституція України закріплює, що Україна є демократичною, правовою державою (ст. 1 Конституції України). Передумовою та водночас умовою формування та функціонування правової держави є громадянське суспільство. Втім, саме громадянське суспільство здатне реально обмежити державну владу в інтересах людини з метою забезпечення свободи людини. У громадянському суспільстві «створюються умови для самовизначення, самореалізації особистості, забезпечення її автономії, незалежності від будь-якого незаконного втру-

чання (включаючи державне)» [1, 238]. Не тільки з юридичної, але й з політологічної точки зору громадянське суспільство є стримуючим та обмежуючим фактором щодо держави, «сукупністю автономних, авторитетних недержавних структур, які становлять систему конструктивних противаг та стримувань для структур державної влади» [2, 205]. Разом з тим не можна сприймати створення громадянського суспільства як антипод держави. Більше того, «високоорганізоване громадянське суспільство передбачає сильну правову державу, причому сильну правами та обов'язками своїх громадян, а також повнотою своєї відповідальності перед ними» [2, 208].

Громадянське суспільство — це вільне суспільство, а свобода громадянського суспільства полягає в його самостійності та відносній незалежності від держави. «Поняття громадянського суспільства має на увазі певний ступінь (потенційної) політико-правової та економічної свободи у відношенні до держави» [3, 202]. Абсолютна незалежність від держави не є реальною, тому що саме держава є певним гарантом цієї свободи.

Розвинуте громадянське суспільство у змозі обмежити державну владу, на відміну від людини, яка не має влади, а має тільки свободу і тому не може реально вплинути на державу. У цьому випадку держава може тільки самообмежити свою владу та визнати пріоритет людини.

Громадянське суспільство в Україні має поступово перетворюватися на силу, яку неможливо буде не визнавати. Така сила повинна мати демократичний, справедливий, правовий характер, тому що громадянське суспільство а ргіогі — це демократичне суспільство. Як слушно зазначає А. М. Колодій, «громадянське суспільство характеризується: 1) демократичністю; 2) соціальною спрямованістю; 3) урегульованістю соціально справедливим правом» [4, 13]. Сила громадянського суспільства — в реальній свободі людини, у пріоритеті її прав та інтересів перед всіма іншими цінностями. Людина є центром громадянського суспільства. Громадянське суспільство зацікавлене у розвитку людини, в досягненні нею особистого успіху, воно орієнтоване на людину, функціонує «через людину» та «заради людини», тобто воно є гуманістичним. Без вільної людини немає громадянського суспільства.

Втім, це не зменшує значення асоційованих елементів громадянського суспільства: територіальних громад та місцевого самоврядування, політичних партій та громадських організацій, економічних асоціацій, релігійних та інших недержавних об'єднань, сім'ї тощо. Громадянське суспільство — це суспільство, що є самоврядним, самоорганізуючим та структурованим. Саме ці характеристики презюмують політологи, визначаючи громадянське суспільство як «автономну, плюралістичну, самоорганізовану систему зв'язків, відносин і взаємодії громадян та їх груп, яка утворюється внаслідок їх самоорганізації... що виявляється у створенні ними відповідних інститутів і самодіяльних організацій» [5, 116]. В юридичній літературі також підкреслюється інституційна структурність громадянського суспільства, яке у «статичному (інституційному) плані» визначається як «система соціальних інститутів» [6, 14]. Крім того, науковцями відзначається, що «в ньому (громадянському суспільстві. — А. К.)

є й управління, і контроль, і навіть організаційні структури, які йому внутрішньо притаманні, постійно перебувають в діалектичному русі, повні протиріч та незалежні від держави і навіть здатні обмежити її владу» [7, 17].

Свободу громадянського суспільства гарантовано та водночас обмежено правом. Право надає впорядкованості всім інституціональним системам (інститутам) громадянського суспільства, регулює економічну та інші сфери прояву індивідуальної свободи, а також забезпечує значною мірою реалізацію інтересів людини як суб'єкта громадянського суспільства, «баланс управління, самоврядування, саморегуляції, самоорганізації...» [7, 105]. Особливістю права в громадянському суспільстві є те, що воно спрямоване на інтеграцію суспільства, забезпечення його єдності та соціальної згоди в ньому «через вирішення соціальних конфліктів у рамках загальної правової форми» [7, 105]. Роль права в громадянському суспільстві є багатогранною, це правове суспільство.

В сучасній конституційно-правовій науці підкреслюються автономність громадянського суспільства та його діалектичний зв'язок з такими цінностями як свобода та солідарність. Так, в якості конституційно-правової категорії громадянське суспільство розглядається як «самоорганізована й саморегульована, автономна сфера суспільного життя, у якій функціонують добровільні некомерційні недержавні об'єднання, що діють у межах законодавства і втілюють цінності свободи і солідарності» [8, 3].

Через категорію «вільної» реалізації прав і свобод людини визначається громадянське суспільство у «Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні» (затверджена Указом Президента України від 24 березня 2012 року № 212/2012) [9]. Так, Стратегія виходить із розуміння громадянського суспільства та його інституцій як такого стану суспільства, в якому вільно реалізуються основоположні права і свободи людини і громадянина через різноманітні форми публічної громадської активності та самоорганізації.

Таким чином, громадянське суспільство у контексті сучасної конституціоналістики — це вільне, гуманістичне, демократичне, правове, індивідуалізоване, структуроване (інституціоналізоване), самоврядне суспільство, вищою цінністю якого є людина та її свобода.

Конституція України не містить положень про громадянське суспільство та не визначає його інституціональної структури, що уявляється правовим упущенням. Звідси науковий інтерес представляє проект Конституції України в редакції від 26 жовтня 1993 р. (далі — Проект) [10, 32–66], в якому передбачався розділ Конституції «Громадянське суспільство та держава». У загальних положеннях цього розділу визначалися основні характеристики громадянського суспільства, зокрема, закріплювалося, що громадянське суспільство базується на началах свободи та рівноправності людей, самоорганізації та саморегулювання (ст. 64 Проекту). Аналіз змісту інших глав (глави 7–14 Проекту) розділу, що розглядається, дає змогу зробити висновок, що до основних інститутів громадянського суспільства згідно з проектом належали: власність; підприємництво; екологічна безпека; сім'я; освіта, наука та культура; громадські об'єд-

нання; свобода інформації. Цей перелік є неповним, зокрема, його слід доповнити таким інститутом громадянського суспільства, як місцеве самоврядування. Основне зауваження щодо цього розділу пов'язане з характером відносин «суспільство-держава», які характеризуються підпорядкованістю (порів. ст. 64 Проекту: «держава підкоряється служінню громадянському суспільству та спрямовує свою діяльність на забезпечення рівних можливостей для всіх як основи соціальної справедливості»). Незважаючи на те, що подібна формула взаємовідносин між громадянським суспільством та державою має своїх прихильників [див., напр.: 11, 94], з нею важко погодитися. Будь-які відносини, основані на підпорядкуванні (нехай навіть ліберально-демократичні, на перший погляд, відносини підпорядкування держави інтересам громадянського суспільства), приводять до встановлення субординаційних зв'язків, основаних на імперативному керівництві. Тому, виходячи з принципів сучасного українського конституціоналізму, є необхідним встановлення рівноправних (координаційних) відносин між державою і громадянським суспільством. При цьому не протиставляючи ці інститути, а співвідносячи їх як діалектично взаємопов'язані, як такі, що потребують взаємного впливу і підтримки, з необхідністю правового регулювання в громадянському суспільстві, яке здійснюється «у межах, встановлених Конституцією, і спрямоване на забезпечення інтересів людини» (ч. 3 ст. 64 Проекту).

Отже, проект Конституції України (у редакції від 26 жовтня 1993 р.) містив у собі положення, що відіграли значущу роль у становленні вітчизняного конституціоналізму, зокрема, наявність розділу про громадянське суспільство і державу означала зведення громадянського суспільства в ранг конституційного інституту, що було позитивним проявом передової конституційно-правової думки.

У подальших проектах і безпосередньо в самій Конституції 1996 р. розділ, присвячений громадянському суспільству, не було включено до конституційного тексту, більше того — саму вербальну конструкцію «громадянське суспільство» не використано в Конституції України.

Водночас аналіз положень чинної Конституції України надає можливість виокремити конституційні засади громадянського суспільства, до яких відносяться конституційні норми, що закріплюють принципи: правової, демократичної, соціальної держави (ст. 1 Конституції України); визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України); верховенства права (ст. 8 Конституції України); політичної, економічної, ідеологічної багатоманітності (ст. 15 Конституції України). Крім того, до конституційних засад громадянського суспільства відносяться конституційні норми, що визначають сферу політичної свободи людини, яка юридично оформлюється в сукупності політичних прав і свобод, спрямованих на участь особи в політичному житті суспільства і держави. Основні з таких прав закріплені у ст. ст. 36, 37, 38, 39, 40 Конституції України.

Важливим є те, що однією із засад сучасної внутрішньої політики України законодавчо закріплена необхідність «утвердження громадянського суспіль-

ства як гарантії демократичного розвитку держави» (ст. 5 Закону України від 1 липня 2010 р. «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики») [12]. Крім того, у 2010–2011 роках були прийняті й інші закони України, якими визначено засади внутрішньої політики України у сферах розбудови державності та громадянського суспільства, а також формування інститутів громадянського суспільства, а саме: «Про доступ до публічної інформації» [13], «Про безоплатну правову допомогу» [14], «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» [15], внесено зміни до Закону України «Про інформацію» [16], «Про громадські об'єднання» [17] та ін.

Утвердження громадянського суспільства як гаранта розвитку України як демократичної, правової держави передбачає еволюційний розвиток інститутів громадянського суспільства, серед яких виокремлюються політичні партії. Це пов'язано з тим, що політика є тією ланкою, яка тісніше, ніж всі інші чинники, пов'язує громадянське суспільство та державу. Саме через політику громадянське суспільство в цілому та кожна людина окремо мають прямий доступ до влади, оскільки політика тісно пов'язана з публічною владою. Таким чином, політичні партії забезпечують політичну взаємодію громадянського суспільства та держави, створюють реальну можливість для участі громадян України в рішенні стратегічних державних питань та, таким чином, виступають необхідною умовою формування сучасної правової держави.

Порядок створення та діяльності політичних партій регламентується Законом України від 5 квітня 2001 р. «Про політичні партії в Україні» [18], в якому також закріплюється поняття політичної партії. Так, відповідно до ст. 2 цього Закону політична партія — це зареєстроване згідно з законом добровільне об'єднання громадян — прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах.

Виходячи з того, що поняття «політичної партії» має не тільки важливе теоретичне та практичне значення, у сучасній конституційно-правовій науці актуальною залишається проблема конституційно-правового визначення «політичної партії». Так, наприклад, В. І. Кафарський обґрунтовує, що політична партія це «добровільне структуроване об'єднання громадян — прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, яке бере участь у виробленні державної політики, формуванні органів державної влади та здійсненні публічної влади з метою реалізації їх політичної волі» [19, 10–11]. Наведена дефініція викликає сумніви та є спірною за кількома позиціями. По-перше, незрозуміло, чому автор не бере до уваги законодавчо закріплене поняття політичної партії у повному обсязі, а саме упускає, що політична партія — це «зареєстроване згідно з законом» добровільне об'єднання громадян (див.: ст. 2 Закону України «Про політичні партії в Україні»), думається, що така характеристика політичної партії є суттєвою. По-друге, вказується, що політична партія бере участь тільки у «формуванні органів державної влади» (при одночасній участі у «здійсненні публічної влади»), незважаючи на те, що згідно

з чинним законодавством (див.: ст. 2 Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 6 квітня 2004 р. [20]) політичні партії беруть участь у формуванні і окремих органів місцевого самоврядування (йдеться про вибори депутатів міських рад, районних у містах рад, районних та обласних рад, міст Києва та Севастополя).

Роль політичних партій як інституту громадянського суспільства в сучасній демократичній державі проявляється в певних напрямках діяльності політичних партій. Так, політичні партії беруть участь у виборах органів державної влади і місцевого самоврядування, тобто вони є суб'єктами виборчого процесу та мають відповідний конституційно-правовий статус.

Конституційно-правовий статус політичної партії як суб'єкта виборчого процесу — це сукупність прав та обов'язків політичних партій, які пов'язані з їх діяльністю, що спрямована на формування легітимних органів публічної влади.

Політичні партії мають чіткі права та обов'язки у виборчому процесі (для здійснення виборчих процедур, визначених законодавством України) з метою одержання публічної влади. Так, аналіз Закону України від 17 листопада 2011 р. «Про вибори народних депутатів України» [21] надає можливості зробити висновки, що політичні партії мають такі права у процесі виборів народних депутатів України. Перш за все, це право висування кандидатів у депутати, яке належить громадянам України, які мають право голосу, та реалізується ними, зокрема, через партії (ст. 10 Закону України «Про вибори народних депутатів України»). Партія, відповідно до ч. 3 ст. 53 цього Закону може висунути: 1) виборчий список кандидатів у депутати від партії у загальнодержавному окрузі у кількості, яка не перевищує 225 осіб; 2) по одному кандидату в депутати в кожному одномандатному окрузі.

Політичні партії мають права щодо утворення виборчих комісій (крім Центральної виборчої комісії), а саме — є суб'єктами подання кандидатур до складу окружних та дільничних виборчих комісій (ч. 2 ст. 27, ч. 4 ст. 28 Закону України «Про вибори народних депутатів України»). Зокрема, відповідно до ст. 27 Закону України «Про вибори народних депутатів України» суб'єктами подання є політична партія, депутатська фракція якої зареєстрована в Апараті Верховної Ради України поточного скликання та політичні партії — суб'єкти виборчого процесу. Крім того, до складу окружної та дільничної виборчих комісій обов'язково включаються (за наявності відповідного подання) по одному представнику від політичної партії, депутатська фракція якої зареєстрована в Апараті Верховної Ради України поточного скликання. Не більш ніж по одному представнику від політичних партій — суб'єктів виборчого процесу включаються до складу окружної виборчої комісії шляхом жеребкування (ч. 3 ст. 27, ч. 5 ст. 28 Закону України «Про вибори народних депутатів України»).

Політичні партії — суб'єкти виборчого процесу мають право здійснювати передвиборню агітацію (розділ IX Закону України «Про вибори народних депутатів України»).

Крім того, Закон України «Про вибори народних депутатів України» закріплює гарантії діяльності у виборчому процесі партій. Так, партія, кандидати у депутати від якої зареєстровані у загальнодержавному окрузі, має право делегувати одного представника до Центральної виборчої комісії з правом дорадчого голосу, який уповноважений представляти інтереси партії в Центральній виборчій комісії під час виборчого процесу. Кандидатура представника затверджується центральним керівним органом партії (ч. 1 ст. 75 Закону). Також у виборчому процесі можуть брати участь офіційні спостерігачі від партій, кандидати у депутати від якої зареєстровані у загальнодержавному окрузі (ч. 1 ст. 77 Закону).

Крім участі у процесах формування представницьких органів публічної влади, представники політичних партій беруть участь у роботі органів державної влади та місцевого самоврядування. Крім того, політичні партії сприяють формуванню і вираженню політичної волі громадян, що передбачає сприяння формуванню та розвитку політичної та конституційної правосвідомості громадян.

Діяльність політичних партій є необхідною передумовою формування демократичної, правової держави та розвинутого громадянського суспільства, а також їх взаємодії. Звідси актуалізується питання щодо ефективізації діяльності політичних партій в сучасному суспільстві, що виявляється в необхідності розвитку та удосконалення політичної системи.

Сучасний стан політичної системи України характеризується як нестабільний. Крім того, як показує практика, індекс нестабільності політичної системи в Україні має тенденцію до зростання. Таку негативну ситуацію обумовлено, передусім, недоліками партійної системи.

Конституційні засади існування багатопартійної політичної системи, принципи організації та діяльності політичних партій в Україні закріплено у ст. ст. 15, 36, 37 Основного Закону держави, а саме: політична багатоманітність; свобода політичної діяльності, не забороненої Конституцією і законами України; право громадян України на свободу об'єднання у політичні партії; визначення основних функцій політичних партій, зокрема, сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян та участь у виборах; членами політичних партій можуть бути лише громадяни України; закріплення норми, що обмеження щодо членства у політичних партіях встановлюються виключно Конституцією і законами України.

Демократичність цих положень не викликає сумнівів. Діяльність різних політичних партій повинна служити розвитку демократії, ідеологічного плюралізму та бути завадою встановленню панування влади однієї партії. Проте політична сучасність України відрізняється великою кількістю політичних партій та тенденцією їх поступового збільшення. Втім, як свідчить практика, збільшення кількості політичних партій не є покращенням політичної ситуації в країні та ефективізацією політичної системи. Крім того, девальвується реальна роль та значення політичних партій в суспільстві, тоді як політичні партії повинні бути сполучною ланкою між громадянським суспільством та державою.

Політичні партії мають бути виразниками інтересів соціальних спільнот. Втім, на сьогодні абсолютна більшість політичних партій в Україні поки що далека від свого основного призначення — бути виразником інтересів соціальних груп і представляти їх на державному рівні. Більшість політичних партій створюється не з метою, визначеною в Конституції, тобто формувати політичну волю громадян та бути її виразником, а виходячи з інших власних інтересів. Підтвердженням цього є те, що в політичній боротьбі деякі партії спираються не на підтримку суспільства, а на виборчі технології. Зростає кількість нечисленних політичних партій, що також ставить під сумнів те, що вони виражають або здатні виражати та обстоювати певну «політичну волю громадян». Безумовно, слід погодитися з тим, що з часом кількість політичних партій має значно зменшитися у зв'язку з підвищенням рівня політичної культури, розробленням відповідної ідеологічної бази тощо. У результаті з десятків партій залишиться декілька, що матимуть реальну вагу. Думається, що формування та посилення ролі тих партій, що мають найбільшу підтримку в суспільстві, буде проявом удосконалення політичної системи, зокрема, сформованості багатопартійності, оскільки саме такі партії спроможні стати головним осередком, де акумулюється політичний потенціал суспільства.

Аналіз конституційних реалій та необхідність конституційних перетворень в Україні, які спрямовані на розвиток України як демократичної, правової держави надають можливість виокремити такі основні вектори розвитку сучасної партійної системи з метою підвищення ролі та ефективності діяльності політичних партій як інститутів громадянського суспільства в контексті взаємодії останнього з державою: по-перше, це формування крупних політичних партій, здатних у масштабах країни реалізувати свої конституційні функції; по-друге, наділення політичних партій широким колом повноважень у сфері організації публічної влади та діяльності її органів; поступове удосконалення законодавства про політичні партії (що відноситься, відповідно, до вдосконалення суб'єктного, функціонального та нормативного структурних елементів політичної системи суспільства), а також удосконалення ідеологічного структурного елемента цієї системи — формування політичної культури та політичної свідомості.

Таким чином, наведена конституційно-правова характеристика громадянського суспільства та його значення щодо формування та функціонування демократичної, правової держави, а також аналіз змісту та напрямків діяльності політичних партій, як виразників інтересів розвинутого суспільства, конституційно-правовий статус яких надає їм можливості активно впливати на розвиток прямої демократії та діяльність органів публічної влади є підставами резюмувати ключову роль політичних партій у системі інститутів громадянського суспільства з позицій сучасної конституціоналістики.

Література

1. Селіванов В. М. Право і влада суверенної України: методологічні аспекти / В. М. Селіванов. К. : Ін Юре, 2002. 724 с.

2. Розова Т. В. Специфика становления гражданского общества в Украине / Т. В. Розова, В. Ю. Барков. — О. : Юрид. л-ра, 2003. — 336 с.
3. Смоленский М. Б. Правовая культура, личность и гражданское общество в России: формула взаимообусловленности // Правоведение. — 2003. — № 1. — С. 197–204.
4. Колодій А. Громадянське суспільство та правова держава: проблеми і шляхи розбудови // Право України. — 2010. — № 7. — С. 12–17.
5. Цвях В. Ф. Професійки у громадянському суспільстві: теорія, методологія, практика : монографія / В. Ф. Цвях. — К. : ВПЦ «Київський університет», 2002. — 376 с.
6. Любченко П. М. Місцеве самоврядування в системі інститутів громадянського суспільства: конституційно-правовий аспект : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.02 / П. М. Любченко. — Х., 2008. — 42 с.
7. Орлова О. В. Гражданское общество и личность: политико-правовые аспекты / О. В. Орлова. — М. : МЗ Пресс, 2005. — 118 с.
8. Берченко Г. В. Конституційні засади громадянського суспільства в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Г. В. Берченко. — Х., 2012. — 20 с.
9. Про Стратегію державної політики спрямивання розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації : Указ Президента України № 212/2012 від 24 берез. 2012 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.president.gov.ua>.
10. Конституционные и конституционно-проектные акты Украины / [ред. М. Ф. Орзык]. — О. : Печатный Двор, 1995. — 82 с. — (Б-ка журн. «Юридический вестник»).
11. Соколов В. М. Власть. Политика. Массы / В. М. Соколов, С. Е. Ханеев. — О. : Маяк, 2002. — 204 с.
12. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 1 лип. 2010 р. // Офіційний вісник України. — 2010. — № 55. — Ст. 1840.
13. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січ. 2011 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 32. — Ст. 314.
14. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 4 серп. 2011 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 51. — Ст. 577.
15. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року : Закон України від 21 груд. 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 26. — Ст. 218.
16. Про внесення змін до Закону України «Про інформацію»: Закон України від 13 січ. 2011 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 32. — Ст. 313.
17. Про громадські об'єднання : Закон України від 22 берез. 2012 р. // Офіційний вісник України. — 2012. — № 30. — Ст. 1097.
18. Про політичні партії в Україні: Закон України від 5 квіт. 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 23. — Ст. 118.
19. Кафарський В. І. Конституційно-правове регулювання організації та діяльності політичних партій в Україні : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.02 / В. І. Кафарський. — К., 2010. — 36 с.
20. Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів : Закон України від 10 лип. 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2010. — № 35. — Ст. 491.
21. Про вибори народних депутатів України : Закон України від 17 листоп. 2011 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 10. — Ст. 73.

Анотація

Астахова Т. В. Політичні партії в системі інститутів громадянського суспільства: конституційно-правовий аспект. — Стаття.

В статті у конституційно-правовому аспекті визначається роль та розкривається зміст діяльності політичних партій як інституту громадянського суспільства. Надається характеристика та визначається поняття громадянського суспільства як конституційно-правової категорії, аналізується етап конституційно-правового закріплення засад громадянського суспільства в Україні та виокремлюються основні напрямки розвитку сучасної партійної системи з метою підвищення ролі та ефективності діяльності політичних партій як інститутів громадянського суспільства.

Ключові слова: громадянське суспільство, інститути громадянського суспільства, політична партія, вибори, виборчий процес, конституційно-правовий статус політичної партії як суб'єкта виборчого процесу, партійна система.

Анотація

Астахова Т. В. Политические партии в системе институтов гражданского общества: конституционно-правовой аспект. — Статья.

В статье в конституционно-правовом аспекте определяется роль и раскрывается содержание деятельности политических партий как институтов гражданского общества. Даются характеристика и понятие гражданского общества в качестве конституционно-правовой категории, анализируется состояние конституционно-правового закрепления основ гражданского общества в Украине, а также определяются основные направления развития современной партийной системы с целью повышения роли и эффективизации деятельности политических партий как институтов гражданского общества.

Ключевые слова: гражданское общество, институты гражданского общества, политическая партия, выборы, избирательный процесс, конституционно-правовой статус политической партии как субъекта избирательного процесса, партийная система.

Summary

Astakhova T. Political Parties in the system of civil society: the constitutional and legal aspects. — Article.

The article outlines the content and role of political parties as institutions of civil society in the constitutional-legal aspect. The author gives characteristics of the concept of civil society as a constitutional definition, analyzes the state of constitutional law which consolidates the foundations of civil society in Ukraine. The article contains recommendations aimed at the improvement the modern party system in order to enhance the role and activities of political parties' efficiency as institutions of civil society.

Keywords: civil society, institutions of civil society, political parties, elections, the electoral process, constitutional and legal status of a political party as the subject of the electoral process, party system.

УДК 342.721

О. М. Пожар

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ОСОБИСТОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ЯК СУБ'ЄКТИВНОГО ПРАВА ГРОМАДЯН

В Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека були визнані найвищими соціальними цінностями, що потребують належної правової регламентації, забезпечення та охорони державою. Окрім того, ст. 3 Конституції України визначає головний зміст та спрямованість діяльності держави — забезпечення права і свободи громадянина та їх гарантії. Оскільки права і свободи людини і громадянина набирають реального змісту тільки за умови їх гарантованості державою.

Серед таких цінностей право особи на недоторканність займає особливе місце як одне з невід'ємних прав кожного (ст. 29 Конституції України). Тим більш значиме питання забезпечення права на особисту недоторканність набуває в період становлення України як демократичної, соціальної та правової держави. Без реального забезпечення права людини на особисту недоторканність і без-